

[Transcript] Genstart / Ned i skyttegravene

Hvordan overlever man egentlig i en skyttegrav?

Man bøjer hovedet, bevæger sig hurtigt, og sørger for ikke at tro, at man har prøvet alle situationen før, og så skal man rytte være meget displaneret.

Bumperne falder jo ikke sammenstede som de falde før, så man bliver nødt til at være enorm overvogn.

Var du bange?

Betænkelig.

Læsningskab

På kirkegårne er der allerede grad ud til de soldater, der snart falder i kring.

Ubehageligt, selvfølgelig fordi det er en åbenlyse på, mindre end hvad der er i vente.

Landsby efter landsby ligger ødehen, fuldstændig pulveriseret.

Det er en rejse i distraktion.

Adam Holm er kørt gennem Ukraine og ud til den yderste frontlinje, hvor ataleriet flyver gennem skyttegravene.

Nu er helikopteren kommet ind over skyttegravene, og så siger det bare BUM BUM BUM.

Hvordan ser der ud?

Det spurgte genstart om i dag. Jeg hedder Anna Ingrish.

Du er jo lige Adam Vendjem fra Ukraine. Er du egentlig overrasket over hvad du så?

Ja, det er jeg faktisk. At komme ud og opleve det man med en smart frais kaller fax on the ground, det var virkelig enorm åbner.

Der er så meget mere ødelagt end jeg havde forstået mig, så det er en trist overrasket.

Når man nu har læst alt det her om situationen, du vidste hvad du gik ind til, og så vidste du det alligevel overhovedet ikke.

Hvordan kan det være egentlig deres overraskende?

Vi slår op i at vise, så står der kamphandlinger i en eller anden by, et antal huser er blevet ramt.

I natfraudtaget af Diabosiske medicin, der er i råd flere ukrainske bygård, i den hårde Østige Ukraine, det er jo rigtig hun summe i det skulde med 44 mediciner.

Så skal man prøve at skabe sig et billede af det, og krigsramte huser er i mere eller mindre forfalt i ruiner.

Det har du og jeg og alle mulige andre set på TV-skærmen, vi har set billeder af det, vi ved det godt. Men når man så ser det gade efter gade, by efter by, landsby efter landsby, ser det bare af civile bebyggelser, men alt infrastruktur.

Det bruger, det skoler, det hospitaler, det er børnehaver, det er selvfølgelig militæranlæg, det er busstationer, det er sportshaller, det er fodboldbaner, det kirkegård, det kloster.

Alt er forsøgt ramt eller ramt.

Adam Holm har været været på Danmarks Radio i mange år, lige nu på P1.

Og så er han netop vendt hjem efter en tre ugers lang rejse langst den ukrainske front.

Det var på en måde som at åbne en historiebog fra første lande Verdenskrig og træde ind i den.

Så den drejer rundt 360 grader i kud.

Okay, det er det jeg også læst i historie, og her er det.

Så det er også en fortælling, når man er i Ukraine, om det vanvide mennesker udsætter hinanden for at blive ved med at gøre.

Adam Holm passerer grænsen til Ukraine i en tungt lastet minibus.

I bilen sidder også fotografen Jan Graub.

[Transcript] Genstart / Ned i skyttegravene

De tilbringer første dag i byen Levif i den vestlige del af Ukraine, og her føles kring meget langt væk.

På den centrale plads i Levif, den første aften vi kom, der var levende musik.

Det skal sige, at der er udgangsforbud i byen, og selvfølgelig blev rørt og krindet også mange flygtninge.

Men indtil kl. 23, og det var sådan en begyndende halv lun aften, der stod forskellige gademusikanter og spillede nogle spillede trøjer, ukrainsk, for at sige patriotisk musik.

Og så var der nogle, der spillede mere vestlige genkendelige nummer, der var en, der spillede The Cure, en anden, som spillede R.E.M.

Og så stod der meget ugen mennesker i første halvdel og tjurene, som dansede rundt.

Nogle så den helt parvis og andre lidt for sig selv, og så var der en, der solgte donuts i blokgule farver, altså det ukrainske flæ.

Og der var ikke nogen luftsirener, og der er ikke en stemning af, at her er vi lige i natten af en front, så der var en normalitet.

Okay, så hvad der lyder som en relativt almindelig aften i noget, der ligner en europæisk by, måske med et ekstra stref af patriotisme?

Ja, altså den undgår man jo ikke.

Fra Levis sætter de kursen mod Øst gennem hovedstaden Kiev, og videre mod Rakif, hvor krens ødelæggelser bliver mere og mere synlig.

Noget Øst fra Kiev, så begynder de synlige reminiscenser af de kampe, der var så hårde i februar og mars april i fjord.

De begynder at vise sig selvfølgelig i form af landskabet, som er træstammer, som er fuldstændig smadret.

Huse, som er i ruiner. Jeg husker fra Kakevejnen, i stedet hvor vi havde kørt kilometer efter kilometer i ren ødelæggelse, og stopper i et sted og ser en ældre mand, som står og fejrer for sin lille gorsplads,

rundt omkring sammenstyrdet huse og glasgård, altså det må være det mest glasfragmenterede område i hele Europa, der er glasgård overalt.

Og altså murstingsræster, så står han der og fejrer og skaber en lille orden i den komplette uorden.

Og hans kone, vil jeg tro, havde hængt det vasketøj op.

Der er jo selvfølgelig små elementer af civilisation eller genkendelig normalitet med den der anomalitet.

Men der er også landminer, og gruppen bliver advaret mod de dødelige fæller, der ligger spredt langs landevejene.

Og tilfælde viser, at vi skal lige gøre holdt og træde af på naturens vejene.

Og vi er selvfølgelig fuldstændig bevidst om, okay, parkeret bliver en stor set på vejen, der er ikke meget trafik.

Og så lige stiller vi os bare lige med en tossbis ind i rabatten, så går vi i gang med at besørge.

Jeg urinerer stor set på en antipersonel mine, simpelthen lige foran mig.

Hvor ikke bare foran mig, for det ikke for at gøre mig selv til sådan et dramatisk fixpunkt, men foran de andre, der også stod og troede af.

Hvad gør du, da du fandte ud af, at du står og tiser på en mine?

Jeg tiser ikke direkte på en mine den åben bar, så for græsset, som jeg måske tiser på, jeg er glad for, at jeg står hvor jeg står.

[Transcript] Genstart / Ned i skyttegravene

Og tænker, at jeg er ret overbyst om, at urin selvfølgelig ikke udløser en sprængning, men det var bare en påmeldelse om, okay, de mennesker, der bor derude, og som måske ikke er advejet, og som kan være trætte eller uforsigtig.

Altså, jeg tror, hver uge er der lokale, som kommer til skade eller bliver drept af de der miner, som er strød ud overalt.

Med Iers Bietaderm har I jo en lokal fixer, altså det vil sige en ukrainer, som hjælper mig at lave aftaler og vise vej og fortælle, hvor I skal køre hen.

Hvorfor vil han altså Iers hjælpe her og råde løbe den risiko, det er at køre mod fronten?

Vores fixer-rådion, som man hedder, er på en måde tvunget til den.

Han er uddannet klassisk violinist og har kommet et stykke fra sit hovedspor, kan man sige.

Han må lige så mange andre ukrainere gribe ud efter et eller andet, så han kan tjene til Danervejne.

Han taler ret godt engelsk, og det er jo så hans angtre bilett til at hjælpe udenlandske tv-hold-udlandske journalister, som jeg engraver mig selv med at forstå, hvad der sker.

Og rådion, han kommer fra det sydelige Ukraine, han kommer fra byen Kersson, han har oplevet krigen på helt set hold, han har den faktisk inden i sig.

Hans forældre er pro-russiske.

De splittede tilbage i 2014, da Rusland besatte Krim, og det udløbte åbenbart et voldsomt skæneri i familien.

Rådion sagde, at han kunne ikke acceptere den russiske anektering af Krim, og hans forældre sagde, at det var helt naturligt.

Og der fortalte han mig, at han rejste simpelthen, gik ind og hentede sit partitur, sin violin, en lille smule tøj, og så skred han.

I Donbassregionen, syd for byen Kramatorsk, gør de ophold på et lille hotel.

Det er tæt på den tusind kilometer lange frontlinje, og logiet frekventeres hybbigt af både journalister, men også unge soldater, der holder pause fra de hårde kampe.

Vægene var papirtønne, og den første aften, hvor jeg sad at midde ad ornament, som jeg var, skrev på min computer og prøvede nedfælde dagens oplevelse.

Lige pludselig tænkte jeg, at den lydde jeg. Den er umiskeligt noget andet end at sove. Den kender jeg.

Og så blev der knallet ret hæftig, hvis jeg nære. Og først tænkte jeg, at holde nu op.

Og så slog jeg hårdt i skrebåder. Jeg var slet ikke klar, og det var så lyt. Og så ropt jeg på engelsk.

Det havde selvfølgelig nogle betydning for det, der foregik ind ved siden af, og lige på det så slog det mig.

Det var en meget kort, hvad skal vi sige, erkendelsesproces.

At de der unge soldater, som vi havde set ned i, der var også et lille kafeteri i tilknyttet hotelet, de kommer i rotation.

Frontsoldaterne har, som jeg har forstået, det typisk 4-6 dage ved fronten. Så har de to dage, hvor de bliver trukket ud og kan få lov til lige at få en puster.

Og de her unge fyre havde så deres kærester eller måske prostituerede med på værelserne.

Og jeg skulle hinse at sige, at der blev virkelig knallet igennem.

Nu siger det på en komisk måde, men de her fyre, de er ude ved nogle frontafsnit, hvor de viderelige, og så natte vi ved fronten,

og så natte vi ved fronten, men vi ikke ved, om deres liv er overstået med et fingerknips.

Og de er måske startsyverne, de så ung ud dem, vi så.

[Transcript] Genstart / Ned i skyttegravene

Og det har så været den lille forbindelse til et andet liv, som de havde i køjsen på Hotel Mann. En tidlig morgen, hvor de ukrainske styrker forventer en rolig dag i skyttegravene, bliver gruppen hentet af en presseofficer.

Han kører dem helt frem til fronten og sætter dem af ved et læhejn.

Herfra skal de selv tilbagelægge de sidste 300 meter for at komme frem til de aller yderste stillinger.

På det tidspunkt, det havde allers været dårligt at være og køle med, men lige nok det der skinneresogen,

når der var sådan forårsfornemmelse i luften. Der er jo helt siden, skal du sige, eksplosjoner. Altså helt siden hører man de, der er brav.

Og soldaterne siger dem, så længe du ikke kan mærke røstelsen i kroppen, så det er helt fint.

Og så går vi langs det her læhejn og dasher med en granatnedslag over alt.

Altså huller nogle dyber end andre, og man tænker okay.

Det vil sige, russerne, som befinder sig 700-800 meter fra en frontlinje af Skeldanmark, har skudt sig ind på det der støkket, så den her 300 meters tur skal foregå i iltemboet.

Hvordan ser der så ud, da I ankommer til skyttegrad?

Der er meget smalt og højt. Den er cirka en halv kilometer lang, fik vi oplyst.

Og så består den af flere løbegange. Og der er sådan den yderste del af skyttegravene, som kigger på russerne.

Og der er sat sådan tre palisader og enorme sandsækker op, og så er der sådan nogle små skydehuller eller observationspunkter,

hvor de kan stå og kigge over og se, hvad der sker. Der skal man dø hoved.

Og fra de her skyttegravene, der skyder de mod skyttegravene på den anden side af markens 800 meter væk?

Ja, det gør de, men især det artilleriet, som befinder sig nogle kilometer. På den anden side af skyttegravene.

Ude i skyttegravene observerer de, og de kæmper nogle gange på helt set afstand, russerne angriber. I mindre grupper fik vi at vide, især i skumringen.

Når der er to om natten. Og der havde de alle sammen været i nærkamp, så den 30-50 meter med russiske soldater.

I skyttegravene står Oleksandre, der har kæmpet ved flere dele af fronten siden krigens begyndelse. Han aldrig interesseret sig for militær, visst ikke meget om det.

Han er matematiker og har underviset på gymnasiet.

Men da han sejde en by, så havde han været i skumringen.

Og så blev han sendt til fronten, som jo altså gik lige udenfor hans egen by.

Hvordan forklarede hans styrkeforholde mellem de russiske og ukrainske styrker?

Altså han sagde noget om det.

Hvorfor har han været i skumringen?

Hvorfor har han været i skumringen?

Hvorfor har han været i skumringen?

Hvorfor har han været i skumringen?

Hvorfor har han været i styrkeforholde mellem de russiske og ukrainske styrker?

Altså han sagde noget som også andre soldater sagde, at de hårdt pressede ukrainerne.

De savner ammunition.

[Transcript] Genstart / Ned i skyttegravene

De har våben, som langt fra er moderne nok.

Oleksandre, der, han stod med en stormraffel fra 1992.

Og der, som kom over, havde en stormraffel, sådan en AK-47 fra 1990.

Altså fra før, så var hjælpernjonen brudt sammen.

Tænker du på noget tidspunkt, at ugrinerne også har en interesse i, at det er den historie, du skal gå dig fra?

Det er jo et oplæg spørgsmål.

Om de står for nu sige lidt firkantet og vriddet hænder, fordi budskabet af flere våben sender sig mere ammunition.

Det er budskabet. Jeg tror egentlig ikke, at de ville fortælle, at de føler sig pressede, hvis ikke de var det.

Vi spurgte flere gange hjemme, hvordan er kvaliteten af den modstandere i stormraffel, fordi vi er all sammen læst eller hørt om.

Bakke mut kødhakeren, hvor vogn og gruppen er blevet i boksstabelsforstand slagtet i 10.000 vis, og det har understreget sådan en fortælling af, at russerne ikke er særlig god til at kæmpe.

Men der var flere af dem, der sagde, russerne har også været i kriget over nu.

De er også ved at lære deres fejl.

Alexander, og det måske er der, hvor hans matematiske kunskaber kommer til sin ret, sagde også, at vi vil hele tiden, hvor meget vi kæmper, vil vi hele tiden være udmanureret numerisk, og det kan godt være, at vi får væstlige våbenstøtte, og noget af det er en bedre kvalitet end den russiske.

Men lige så snart, vi har tømt vores arsenal, så har russerne stadig mere.

Mens Adam Holm bevæger sig rundt i skyttegravene, hører soldaterne pludselig en ilevarsende lyd. Det er lydden af en måske to russiske kamphelikopter, og de springer i dækning.

Jeg føler i hældene på Alexander, og løber rundt om et par hjørner i den her skyttegrave, der er ligesom en arabisk suk, altså man er helt forvidet, men vi kommer så ind til et lille, jeg vil kalde det en mud og hule, og han trækker forhængene til side, og så kommer vi ind, der er helt mørkt,

sætter os på sengen, der er sådan en lille felsing, og så kan vi høre nu af helikopteren, der er kommet ind over skyttegravene, og så siger jeg det bare, boom, boom, boom.

Jeg holder øje med Alexander, som siger, at det her er meget alvorligt, det er meget alvorligt.

Jeg har nogle bukser på mit siddelomme, og i den ene siddelomme har jeg en lille knivhus, sådan en form for dolk, og den tager jeg så i hånden ikke fordi jeg tror, at der kommer nogle russer, men fordi jeg tænker, hvis nu, at alt det her jord og mud og velter nedover, så kunne det jo være, hvis jeg bliver dækket af, at jeg kan grave mig fri med kniven, altså det er sådan en højblinks tanke, den er sikkert også både af desperation, og det hele går meget hurtigt, vi hører de der enorme brav, og jorden ryster og der er noget mud, der falder ned selvfølgelig fra det her meget, så den entermistiske loft.

Og så er det som om, at så kommer stilligheden, så fortager russerbladene fra helikopteren så, og så ligger Oleksandar lidt på det der forhæng og kigger ud og kan se okay,

og så kommer en af hans kammerater løbende og siger, at der ikke er nogen sårder der drepte.

De ukrainske soldater har et ord, der beskriver episoden.

Normalt lige, altså det er tilvægnligt.

Da vi var på besøgstøttegravene, var du ordentlig købt af en af de mere rolige dage,

[Transcript] Genstart / Ned i skyttegraven

der var i de tre timer vi var, der to angreb, og da vi skulle fra skøttegraven, blev vi jo observerede af en russisk drone og måtte smide os. Det var normalt lige.

Hvordan tager du afsked med Oleksandar?

Oleksandar, han eskorteres tilbage, hvor vi skal samles op af en bil.

Pressofficeren skal komme, han er forsænket, så vi bliver nødt til at sætte os i sådan en lille skovbrynd,

fordi, at vi ikke skal observere os.

Og da vi så kan høre, efter nogle forsænkelse, at nu kommer bilen, den kommer rasende, så spørger jeg Oleksandar om, at jeg må få hans kontaktoplysninger, hans WhatsApp, alle de ukrainere og også andre soldater, jeg havde mødt, har en WhatsApp, men det havde han så ikke. Jeg har bare en gammel telefon, og jeg har kun brug for to nummer, og det er min kone og min datters, og jeg har ikke skrevet dem ind, jeg kan bare huske dem i hovedet, og så trykker vi hen og så går han så tilbage.

Adam Holm og Jan Grav besøger også andre dele af fronten under deres tid i Dønbæsregionen.

Her møder de flere soldater, hvor krigen har sat sin tydelige spor.

Vi møder en ung, dronepilot, som i lighed med andre soldater vil møde kun vel identificere, som ved sit kalenavne og sit norddegær, han kalder sig Odin,

og han var, altså, jeg tror, at man som kvinde vil sige, en påfældende kønmand,

og han sidder der fortalte om at være indsat, han var ved fronten i Bagmut,

så altså det allerhårigste frontafsnit styrer han droner.

Det lærer jeg med, at jeg ser hans venstre arm, hvor han også havde et url, ligesom her, rystet,

og han sad med sin højre hånd, så den på lov, det ene lov, som så også rystede lidt,

og han havde trækninger ved det ene øje, og jeg er ikke psykolog,

men min vurdering var, at han havde med også været ved fronten i et år.

Altså var han et fysisk eksempel på, eller et fysisk udtryk for, hvordan kampene sætter sig.

Og så er der de tusindvis af soldater, der aldrig kommer tilbage fra skyttegravene.

En kirkegård i det nipro vedner om, at der hver eneste dag dør unge mænd i krigen.

Der er en kæmpe seksion af kirkegården, som er vide til de faldende soldater.

Man kan se det på de blå gule faner, som står ved hver grave, og der er også nogle gange regimentsflag,

og der er altså flag stort helt så langt øgede rækker.

Rund på kirkegården der, så ser man de nyeste grave.

Vi står lige op og ned af fem grave, som var fra dagen før vi var der.

Og ved siden af de grave, der var så tre rækker, med ti åbne grave, altså 30 friske grave, hvad der ikke var kister i nu.

Og hvor man tænker, husj, det var næsten det mest urovækende, fordi det er jo klart, at de bliver ved med at få friske forsøgninger, desværre at drabde.

Hvordan var det at kigge ned i de der tomme grave?

Altså ubehageligt, selvfølgelig fordi det er en uben lys på mindens om, hvad der er i vente.

Vi så faktisk et par soldater, som stod ved, at de er helt friske grave,

og altså de stod i buksdavlige forstand med én fod ved deres faldende kammerats friske grave fra dagen før.

Og altså havde de taget to skridt til den venstre side, så var de som ens kvattet ned i de friske grave.

Så altså, jeg vil sige, et af hvad vi tænker, det er noget andet af hvad de ukrainske soldater må

[Transcript] Genstart / Ned i skyttegravene

tænke.

Et af de sidste stop på turen er her sådan.

Ukrainerne tilbage, roper den i efteråret, men Rusland sender stadig en konstant regnartilleri indover byen og de tilbageværende borger.

Byen, den er skilt af de neprofloden på den østelige del, holder Ruslandet til, og de bombarderer den væstelige del konstant.

Der havde ombordet været i parut i dag, inden vi var der, men da vi i de tre dage nåede var, der var der konstante bombardementer.

Hvad betyder det, konstante bombardementer? Altså, hvor meget er det, og hvad for en slags bombardementer?

Det første døgn, vi var der, fortalte Rolion, som havde lokalkiller, var der melding om 552 eksplosioner i den væstelige del af byen.

Vi boede i en gade i det centrale kæreson på et lille guesthouse og lige udenfor, altså, og vi hørte de der brav, konstant.

Nogle meget tæt på, andre lidt mere på distancen, to, tre, fire gange i timen, og der var så en aften. Jeg troede, det var sidste af de tre aftener, vi var der, hvor jeg tænkte, ej, fanden, ej.

Der var udgangsforbud kl. 20. Jeg tænkte nu, nu går jeg lige ud ved 18 tiden.

Været var smukt, jeg kunne se, ligesom den begyndende solnedgang og sådan en gynlend lys. Så jeg tænkte, jeg skal lige opleve bare lidt af kæreson, men altså, jeg måtte opgive efter 20-25 minutter.

Der var nogle hundeflokke, løse hunde, så var der nogle kærete, så var der en enkel, vågefuld hundeluffer,

og så var der en politibil og Marcel, sagde hunden, og det var det.

Det er så en af mange aktive frontlinjer, hvor civilbefolkningen jo er skremt, altså terroriseret af de der konstante bombardementer.

Jeg fik sig af fra denne her by og har oplevet den der splittelse på egen hånd.

Hvad fortalte han om sine fremtidsplaner? Altså, hvad skulle han og krigen forhåbentlig en gang have forbi?

Vores fixer, Rudion, er en stor patriot, han holder meget af ukraine, han holder så meget af ukraine, så selvom han har opvokset i kæreson, hvor de fleste taler russisk, og i en russistalen familie, så har han valgt kun med mindre, at arbejdet kræver noget andet og snakker ukraiensk, og han opdraver sine lille datter, som han har flyttet til Levif på ukraiensk.

Og så skulle man jo tro, at fortællingen slutte der, men da så spurgte han.

Rudion, når fredagen på et eller andet sitpunkt kommer, hvad gør du så? Så svarede han.

Jeg falder af ukraine. Og jeg var sådan helt hudryd. Hvad gør du?

Jeg falder af ukraine, fordi jeg vil ikke opdrage min datter i et land, hvor mænd kommer tilbage fra fronten,

og er helt ødelagt. Han var meget bange for det ukraine, der kommer, når russerne en dag er forhåbentlig turkede,

på retræte og ikke længere angriber. Jeg var bange for, hvad fredagen fører med sig, fordi der er så mange mennesker, der er ramt af krigen, hvor det sætter sig i sinden.

Efter din rejse rundt i ukraine? Forstår du ham så?

Ja. Altså... Ja, det gør jeg.

Det er svært ikke at blive bevæget, synes jeg, når jeg både tænker på ham og nogle af de andre,

[Transcript] Genstart / Ned i skyttegravene

fordi de er udsat for en stor uraldfærdighed, som kræver en ord meget af deres liv, og som måske stjæler deres liv. Og hvis de overlever, så har de alligevel et set sig ind, så det kan godt være, at der kommer et tidspunkt, hvor de kan juble, hvor de kan juble, og der vil være dage, hvor måske fredene indfinder sig, og champagnepropperne springer, men der efter er der en, ja, den her berømte regning, som skal betales.

Det var dagens genstart. Sat sammen af Charlotte Kouvel, Søren Elbik og Line Fabricius. Mit navn er Enner Ingris.